

ברכת הריח

הקדמה

1. ברכות מג.

אמר רבי זירא אמר רבא בר ירמיה: מאימתי מברכין על הריח — משתעלה תמרתו [קיטור העשן שמתמר ועולה].

אמר ליה רבי זירא לרבא בר ירמיה: והא לא ארח [לא הריח בו עדיין ולא נהנה]?

אמר ליה: ולטעמיה, "המוציא לחם מן הארץ" דמברך והא לא אכל! אלא דעתיה למיכל, הכא נמי דעתיה לאורוחי.

2. ברכות מג:

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: מנין שמברכין על הריח? — שנאמר: "כל הנשמה תהלל יה". איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו? — הוי אומר: זה הריח.

3. צ"ח

4. הרמב"ם הלכות ברכות פרק ט הלכה א:

כשם שאסור לאדם ליהנות במאכל או במשקה קודם ברכה, כך אסור לו ליהנות בריח טוב קודם ברכה, וכיצד מברך על ריח טוב, אם היה זה שיש להריח עץ או מין א עץ מברך בורא עצי בשמים, ואם היה עשב או מין עשב מברך בורא עשבי בשמים, ואם לא היה מן העץ ולא מן האדמה כגון המור שהוא מן החיה מברך בורא מיני בשמים, ואם היה פרי הראוי לאכילה כגון אתרוג או תפוח מברך שנתן ריח טוב בפירות, ועל הכל אם אמר בורא מיני בשמים יצא.

פרק א הלכה ב:

ומדברי סופרים לברך על כל מאכל תחלה ואח"כ יהנה ממנו, ואפילו נתכוין לאכול או לשתות כל שהוא מברך ואח"כ יהנה, וכן אם הריח ריח טוב מברך ואח"כ יהנה ממנו, וכל הנהנה בלא ברכה מעל, וכן מדברי סופרים לברך אחר כל מה שיאכל וכל מה שישתה, והוא שישתה רביעית והוא שיאכל כזית, ומטעמת אינה צריכה ברכה לא לפניו ולא לאחריה עד רביעית.

5. רבינו יונה (דף לא עמוד א בדפי הרי"ף):

ונראה למורי הרב נר"ו שלא היו עונין אמן כלל אלא בשמיעה בלבד היו נפטרין וכך פירש הירושלמי מה בין מוגמר ליין שביין צריך שיברך כל אחד ואחד מפני שהם אינם יכולים לענות אמן מפני הסכנה ובמוגמר אין אנו חוששין לסכנה בעת שיענה אמן ומהדרינן מוגמר כולו מריחין יין אחד הוא שטועם כלומר המוגמר מיד שמביאין אותו מריחין אותו ונהנין ממנו לפיכך אחד מברך ופטר לכולם שאם היינו אומרים שיברך כל אחד ואחד היו שוהין הרבה אחר שהריחו אותו ונמצא שהיו נהנים מן העולם בלא ברכה ולפיכך יותר טוב שיברך האחד ויפטר לאחרים בשמיעה בלבד ואע"פ שלא יענה אמן משיהנה מן העוה"ז בלא ברכה שעה גדולה כל כך. אבל ביין אין לומר זה הטעם שהאחד בלבד טועם והאחרים אין להם הנאה בשתייתו ולפיכך (יש) [אין] לחוש אם שוהין הרבה וכיון שאינם יכולין לענות אמן כל אחד ואחד מברך לעצמו:

6. הלכות ברכות לריטב"א פרק ד

א. כשם שאדם חייב לברך מדברי סופרים על הנאת אכילה ושתיה כן חייב לברך על הנאת ריח טוב, וסמכו חכמים זה למה שכתוב כל הנשמה תהלל יה איזהו דבר שהנשמה נהנית בו ואין הגוף נהנה הוי אומר זה הריח (ברכות מ"ג ב').

7. הרמב"ן ברכות נב ע"א:

נ"ל דברכת האור אינה ברכת הנהנין וכו' **שלא תקנו ברכה בהנאות שאינן נכנסות בגוף** כגון רחיצת מים קרים וחמים וכגון שנשבה רוח ונהנה וכש"כ באור שאינו נוגע בגוף כלל, לא אמרו אלא בדברים הנכנסים לגוף וסועד הוא וכאכילה ושתי' דמי. אבל ברכת האור כברכה של יוצר המאורות, ושתייה ברכת השבח הן.

ברכה על פרי

8. ברכות מג:

אמר מר זוטרא: האי מאן דמורח באַתְרוּגָא אוּ בַחבוּשָא אומר: "בְרוּךְ שֶׁנֶתַן רִיחַ טוֹב בְּפִירוֹת".

9. רא"ש ח:ג

10. תוס'

האי מאן דמורח באתרוגא וחבוש' מברך וכו' - ודוקא כשמריח בהם אבל אם בא לאכול מהם אין לברך ברכת ריח כי אם ברכת אכילה:

11. שו"ע רטז:ב-ג

אם זה שיוציא ממנו הריח עץ או מין עץ מברך בורא עצי בשמים. ואם הוא עשב מברך בורא עשבי בשמים ואם אינו לא מין עץ ולא מין עשב כמו המוס"ק מברך בורא מיני בשמים. ואם הי' פרי ראוי לאכילה מברך הנותן ריח טוב בפירות והני מילי כשנטלו להריח בו **או לאכלו ולהריח בו** אבל אם נטלו לאוכלו ולא נתכוין להריח בו אע"פ שהוא מעלה ריח טוב אינו מברך ועל כולם אם אמר בורא מיני בשמים יצא הלכך על כל דבר שהוא מסופק בו מברך בורא מיני בשמים:

12. הגר"א:

וה"מ כו'. ע' תוס' מ"ג א' ד"ה ועל כו' לאפוקי כו' ר"ל דאין מברכין כלל דאל"כ הל"ל לאפיקי מוס"ק וכל כיוצא ועתוס' שם ב' ד"ה האי ממ"ש נ"ג א' למימרא דכל היכא דלאו כו' וע' ברא"ש שכ' דמ"ש האי מאן דמרח באתרוגא מיירי כגון שלקחו להריח בו או לאוכלו ולהריח כו' אבל כו' דלא כרש"י ותוס' אבל העיקר כדעת רש"י ותוס':

13. הביה"ל

לכן נ"ל דכוונת הגר"א הוא רק להשיג על לשון הרא"ש במה שמסיים אבל וכו' כיון שלא נתכוין להריח משמע דאם מתכוין אח"כ להריח מברך ובזה סובר הגר"א דכוונת התוס' ע"ב ד"ה האי דלא כוונתיה אלא כיון דבא לכתחלה בשביל אכילה אפילו לבסוף נתכוין להריח אינו מברך

14. ברכות נג.

הנכנס לחנותו של בשם והריח ריח אפילו ישב שם כל היום כלו אינו מברך אלא פעם אחד נכנס ויצא נכנס ויצא מברך על כל פעם ופעם והא הכא דלאו לריחא הוא דעבידא וקמברך אין לריחא נמי הוא דעבידא כי היכי דנירחו אינשי וניתו ונזבון מיניה

המהלך בערבי שבתות בטבריא ובמוצאי שבתות בצפורי והרים ריח, אינו מברך, מפני שחזקתו אינו עשוי אלא לגמר בו את הפלים.

סימן לה

(א) **ברכות כ"ג א'** כל היכי דלאו לריחא עד סוף הסוגיא, נראה דהין מצרכין על כל צממים חלה ח"כ עומד אלל צעלוי להריח, והף צממים שסתמן להריח כיון שלא יחדן צעלוי להריח חלה שצדעתו למוכרן כיון שעהה כמו שנמלאין במקומן לה כיון להריח הין עליהם שם צממים לענין ברכה דלא תקנו חכמים ברכה על צממים חלה אם כבר הן מוכרים להריח בהן בשעה שמריח, והלכך אם מחזיק צממים בחדר והינו מוכר באותו חדר חלה שמציה משם להנות דלא שייך טעמא דנריחו אינשי וניזבון הין לברך על אותן צממים ולא מועיל הף אם נוטלן בידו ומריח כיון שמחזירן למקומן וכש"כ שהינו מצרך צמה שמריח צעמדו בחדר הצממים ואם יחדן צעלוי שיצואו חגשים לחדר ויעלום ויריחו בהן כל הצא בחדר ומריח והף שאין לוקחן ביד מצרך עליהן וכש"כ כשיחדן שיצואו חגשים בחדר ויריחו את הצשם כמו שהוא במקומו, ולא עוד חלה הף אם עיקרן למכור ומכיון שיריחו הלוקחין הצאין בהנות, הוי עלוי שם צשם ומצרכין עלוי, וכן העשוי להריח חבל לה לריח של תעניג חלה להגלל מריח רע כמו צממים של צה"כ ושמן העשוי להעצור הזוהמא לה הוי עלוי שם צשם, והף אם נוטלן ביד ומריח בהן ריח לתענוג כיון שאינן מיוחדין לכך הין מצרכין עליהן וכן העשוי לגמר את הכלים הף שמריח בהן לתענוג ולפ"ז הא דאמר לעיל מ"ג ב' דמירח באחרונה ובחצובה מצרך איירי שיחדן להריח עד שינטערן לאכילה והא מצרך עליהן הף שאין ליקחן ביד חלה שמוגחים במקומן כיון שמגיע אליו ריחן, והף אותם שיחדן להריח אם נוטלן באקראי להעצור ריח רע או להעצור הזוהמא ח"מ עליהן באותו פעם, והלכך אתרוג והצושא שיחדן להריח ולוקחן לאכילה אינו מצרך עוד עליהן על ריחן כיון שריחן ממילא הוי, **ואפשר עוד שכשלוקחין** לאכילה הף אם כיון גם להריח כבר צעל יחדן לריח וא"מ על ריחן.

(ב) **ולפי'** זה הא דאמר שמן העשוי להעצור כו' היינו הף שלוקחין עתה לתענוג, וברש"י ד"ה הין מצרכין ל"מ כן חלה הכא משום דבא להעצור חבל אם מריח בהן לריח מצרך עליהן, ואפשר דשמן שאני כיון שמקלח השמן שהוא נוטל כבר הן כלין בהשמישן, והלכך אם מריח בהן עתה אותה המקלח הוי כיחדן להריח עתה ומצרך עלוי הף שלא נעשה מתחלה חלה להעצור ריח, ולפ"ז הא דאמר שמן העשוי לא על החלח עשיחו קאמר חלה ר"ל שהסיכה בהן

אתרוג בהג

16. טור סימן רטז:

ובאתרוג של מצוה כתב אבי העזרי (ח"ב ב' ס' תרפא) המריח בו מברך וה"ר שמחה (מובא במרדכי בפרק כיצד מברכין ס' קמז) כתב דלאו לריח עביד והמריח בו אינו מברך.

17. שו"ע סעי' יד

המריח באתרוג של מצוה, מברך עליו, ויש אומרים שאינו מברך, לכך נכון שלא להריח בו.

18. מג"א

שאינו מברך. דלאו לריחא עבידא אלא למצוה, מ"כ בשם רש"ל דוקא בשעת נטילתו לשם מצוה אבל קודם לכן ואח"כ מברך:

19. ביה"ל

המריח באתרוג וכו' - וי"א שאינו מברך וכו'. עיין מ"ב מש"כ בשם מג"א בשם מהרש"ל וכו' הגאון ר' מרדכי בנעט בביאורו למרדכי

אבל א"ר ונהר שלום בסימן תרנ"ג ומאמר מרדכי ומטה יהודה חולקים עליו **ולדידהו לדעה ב' כל ימי החג אין לברך על ריחו בין בשעה שנטלו למצותו ובין בשאר כל היום משום דהוקצה למצותו ואינו עומד להריח וכן משמע מלבוש אמנם לענ"ד הדבר תמוה אחרי כי בש"ס נאמר מפורש דאתרוג מותר להריח בו שלא הקצהו אלא מאכילה שעומד בעיקרו לכך אבל מריח לא אקצייה ושפיר היה בדעתו ליהנות הימנו מריחו א"כ אמאי לא יברך עליו עכ"פ בשעה שאינו לוקחו למצותו בשלמא בשעה שלוקחו למצותו אפשר לומר בטעם סברא שניה דמאחר דבלא"ה חייב ליקחנו בשביל לצאת בו הו"ל כדבר שלא נעשה להריח ואע"ג דמתכוין ג"כ להריח ל"ל בה ועדיפא מלקחו לאכלו ולהריח דהתם רשות הוא עיקר לקיחתו וכשלוקחו לאכלו ולהריח מאן מפיס שעיקר לקיחתו בשביל אכילה והריח בא ממילא ולא איפכא דעיקר הוא בשביל הריח או אפשר בשביל שתי הנאות בשהו משא"כ הכא דבודאי עיקר נטילתו היה בשביל מצוה בשעתה דמחוייב בזה א"כ ההנאה לכו"ע טפלית היא אבל שלא בשעת מצוה מאי איכא למימר [ולא נוכל לתרץ ולומר דכיון דעיקרו אינו עומד להריח אלא לעשות בו מצוה כל שבעה ימים לכך לא נוכל לברך עליו ברכת אשר נתן זה אינו דהא אתרוג בשאר ימות השנה כשלוקחו לאכלו אע"ג דנהנה הוא מריח סברי כולי עלמא ג"כ שלא לברך עליו מטעם דעיקרו אינו עומד להריח אלא לאכילה ואפ"ה כשנטלו להריח לבד לכו"ע יש לו לברך וה"נ אע"ג דעיקרו עומד למצוה ולא להריח עכשיו כשנטלו להריח לבד יש לו לברך] ויש מן האחרונים שרוצים לומר באופן זה דמאחר שאינו עומד להריח בעיקרו א"כ אין לו לברך עליו עצי או מיני בשמים כדמסקינן בש"ס פ' כ"מ [לפי גרסת התוספות בשם הבה"ג] תנא הדס וכל דדמי ליה שעומדים בעיקרם להריח משא"כ אתרוגים ותפוחים עי"ש בתוס' ורשב"א וא"כ אין לברך עליו רק אשר נתן ריח טוב בפירות ככל דבר שעומד בעיקרו לאכילה והכא בחג דהוקצה מאכילה א"כ גם ברכה זו אין לברך [זהו תורף כונתם אף שלא זכרו מסוגיא זו דתני הדס עיין בכנה"ג ובגדי ישע ומאמר"ר] אבל מ"מ לא מסתברא כלל דכי בשביל שהקצה עצמו מאכילת פרי זה אינה עומדת לאכילה בעיקרה ולא שייך למקרי פרי ובפרט לפי מה שכתב הרשב"א מובא בב"י סימן תרנ"ג דאם התנה שלא יהא אסור באכילה או בהנאה מהני עי"ש היטב א"כ בודאי לא נתבטל ממנה שם מאכל ע"י שפירש עצמו מלאכלה גם המעיין בטור יראה שהר"ר שמחה בעל סברא שניה לא כתב כלל כיון שאינה עומדת לאכילה אלא אדרבה כתב כיון שאינה עומדת להריח עי"ש וע"כ נראה דהעיקר כהמג"א לדינא דבשאר פ"עמים בכל ימי החג צריך לברך כשמריח לכו"ע ומ"מ אחרי שהרבה אחרונים הנ"ל מחמירין בזה והעתיקו הדה"ח והח"א את דבריהם יש למנוע מלהריח באתרוג כל ימי החג. ודע דאם ממשמש באתרוג ונשאר הריח בידו או בבגד אינו מברך על אותו הריח כלל לכו"ע אפילו בשאר ימות השנה שריח זה אין לו עיקר [אחרונים]:**

ריח סנטטי

20. ספר מורה הנבוכים חלק שלישי פרק י:

ולפי זה הפירוש יתבאר מאמר ישעיה **יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע**, מפני שהחשך והרע העדרים, והסתכל איך לא אמר עשה חושך ולא עושה רע מפני שאינם דברים נמצאים שתתלה בהם עשייה, ואמנם אמר על שניהם בורא שהיא מלה שיש לה התלות בהעדר בלשון העברי, כמו שאמר בראשית ברא אלהים וגו' שהוא מהעדר, ודרך יחס ההעדר לפעולת הפועל הוא על זה הצד אשר זכרנו.

הברכה על קינמון

21. רא"ש מסכת ברכות פרק ו

והמריח בקנה מברך(ת*) אשר נתן ריח טוב(א) בפרי האדמה **כיון שעיקרו עומד לאכילה** כדאמרי' לקמן (דף מג ב) האי מאן דמרח אתרוגא אומר אשר נתן ריח טוב בפירות(ב) ולא מברך בורא פירות (ס"א עצי) בשמים כיון שעיקרן עומד לאכילה:

22. הטור רטז:

כתב הר"ם מרוטנבורק על אגוז מושקט"א מברך ברוך שנתן ריח טוב בפירות כיון דפרי העץ הוא הוה ליה כמו אתרוג: **וכתב עוד על ריח קנה וקנמון וכיוצא בהם מברך בורא עצי בשמים וא"א הרא"ש ז"ל כתב ברוך שנתן ריח טוב בפירות¹ כיון שעיקרו לאכילה הוי כאתרוג**

23. הב"י רט"ז:ג

וכתב עוד על ריח קנה וקנמון וכו' ג"ז במרדכי שם **ונראה שהטעם שהוא מחלק בין ברכת ריח דאגוז לברכת ריח דקנה משום דמשמע ליה דאגוז הוא עיקר פרי וקנה וקנמון אינם עיקר פרי:**

וא"א ז"ל כתב ברוך שנתן ריח טוב בפירות ז"ל בר"פ כיצד מברכין המריח בקנה מברך אשר נתן ריח טוב בפרי האדמה כיון שעיקרו עומד לאכילה כדאמרינן לקמן האי מאן דמרח אתרוגא אומר אשר נתן ריח טוב בפירות ולא מברך בורא פירות בשמים כיון שעיקרו עומד לאכילה והאגוז כתב בשם המרדכי שהר"ר מקוצי היה מברך במ"ב ול"נ שהר"ר מקוצי שהביא המרדכי לא קאי לברכת הקנמון והאגוז אלא להיכא דמספקא ליה אי מין עץ הוא או מין אדמה ודו"ק:

24. שו"ע רטז:ב-ג

על אגוז מוסקאט"ה ועל **קניל"ה וקלוא"ו** וכל בשמים שהם לאכילה מברך הנותן ריח טוב בפירות: על הורד (ועל **הקנמון** שהוא עור הנדי) ועל מי הורד ועל הלבונה והמצטיכי וכיוצא בהם בורא עצי בשמים:

25. מ"ב

(טז) וקלאו"ו - שקורין נעגעל"ך ואע"ג דכל הני הם מיני בשמים מ"מ עיקרייהו לאכילה קיימי [רא"ש] ועיין באחרונים שמפקפקין לענין קלאו"ו והרבה מהן מסכימין שטוב יותר לברך בורא מ"ב על ריחה. כתבו האחרונים המריח בקאו"ו כתושה והיא חמה שריחה נודף ואדם נהנה מאותו ריח צריך לברך ברכת אשר נתן וכו':

---

¹ לא הזכיר פרי האדמה. וצ"ע.